

بسم الله الرحمن الرحيم

موضوع: راهکارهای تقویت خدا باوری در جوانان از منظر قرآن و روایات

محققین: فریبا صیدمرادی^۱، مهناز مرادی^۲، سمیرا پهنده^۳

حوزه علمیه امام حسین(ع) قصر شیرین، استان کرمانشاه

چکیده

^۱. طلبه سطح دو f.seydmoradi96@gmail.com

^۲. طلبه سطح دو Mahnaz.53@yahoo.com

^۳. طلبه سطح دو، حوزه علمیه امام حسین (علیه السلام) قصر شیرین

تقویت خدا باوری و اطمینان و آرامش، نشانه اثبات توجه به حضور در پیشگاه خداوند در درون انسان است، اعتقاد معنوی به انسان کمک می کند تا از تجربه های خود برای حل مسائل و مشکلات زندگی استفاده کند و در مواقع لزوم از قدرت تصمیم گیری بهتر و به موقع برخوردار شود و سلامت روح و روان انسان را تضمین کند و باعث آرامش در وجود انسان شود. هدف پژوهش؛ بررسی راهکارهای تقویت خدا باوری در جوانان از منظر قرآن و روایات است با توجه به اینکه تقویت خدا باوری از راه های تربیت سالم است و نتیجه آن نهاد جامعه ای سالم و قانونمند است لذا پرداختن به مسائل جوانان و نیاز به مکتب الهی و تقویت خدا باوری در جهان امروز که عصر انفجار اطلاعات است و بیشتر از هر زمان دیگر احساس می شود. از این رو لازم است با ادراک درست از جایگاه جوانان و حساسیت و نیازهای آن ها در جهت رشد معنوی و اعتقادی یاریشان کنند تا از این راه سلامت و رشد خود و جامعه را فراهم سازند و این عبادتی بس بزرگ است. روش گرد آوری اطلاعات در این پژوهش کتابخانه ای و روش تحقیق نقلی و حیاتی و روش پردازش توصیفی است.

بر اساس آیات و روایات در حوزه اعتقادی، ایمان و توکل به خدا و تقویت خدا باوری با ارائه الگو های عینی است همچنین راه های تقویت خدا باوری بر اساس آیات قرآن عبارت اند : الف- توجه و یاد نشانه های الهی، ب) توجه به علم خدا به باطن و ظاهر، ج) توجه به اینکه خداوند همواره با ماست، د- توجه و یاد قدرت الهی.

کلید واژه ها: الگوهای عینی، تقویت، جوانان، خدا باوری

۱. مقدمه

شناخت و عشق به خداوند و حس پرستش و تقدیس او با آب و گل بشر سرشته شده است انسان برای این خلق شده است که تا در پرتو تربیت درست و همچنین همت و تلاش خود، این بالقوگی را شکوفا کند: خدا را بشناسد، به او عشق بورزد و از فرط این عشق، خود را به صفات او آراسته و خداگونه بشود. انسان این معرفت و میل و کشش پنهان را همواره با خود دارد؛ گرچه در اثر برخی عوامل بازدارنده ممکن است روی این فطرت را غبار بگیرد و موقتاً محجوب و مغفول واقع شود؛ اما حتی در آن صورت نیز، انسان

همه جا به دنبال گم شده خود خواهد بود و تا به مصداق حقیقی آن دست نیابد، آرام نمی گیرد و اضطراب به شکل ها و بهانه های گوناگون با او قرین خواهد بود. بسیاری از تحقیقات روان شناختی هم به طریق میدانی نشان داده اند، افرادی که دارای اعتقادات و ایمان محکمی هستند، زندگی سالم تری دارند^۱ دین اسلام از سه بخش اساسی تشکیل شده است: اعتقادات، اخلاق و احکام^۲. گر چه میان این سه مؤلفه ارتباطات چند سویه برقرار است؛ مثلاً تزکیه اخلاقی، زمینه ساز ایمان و التزام به احکام عملی می باشد و احکام و عبادات، به نوبه خود، ایمان و اخلاق را تقویت می کنند؛ اما اعتقادات در واقع، ریشه و اساس دین هستند و پایه دو بخش دیگر یعنی اخلاقیات و احکام می باشند^۳. علامه طباطبایی (ره) می فرمایند: اخلاقیات در نهایت به توحید برمی گردند و اگر ایمان به خدا و معاد نباشد، هیچ انگیزه دیگری نمی تواند به طور مؤثری با هواهای نفسانی مقابله کند و انسان را از ارتکاب اعمال زشت بازدارد^۴.

اعتقادات دینی علاوه بر تأثیری که در صلاح فردی و جمعی دارند و باعث سعادت اخروی می شوند، از این جهت که به زندگی معنا می دهند، نیز بسیار درخور توجه هستند. معنای زندگی یعنی انسان برای زندگی خود در این جهان دلیل معقولی داشته باشد. در این صورت، زندگی برای او معنادار، قابل تحمل و حتی لذت بخش می شود. تنها دین است که با تفسیر صحیح زندگی انسان، به زندگی او معنا می دهد و در کاهش درد و رنج هایی مانند احساس تنهایی، احساس ظلم، بی عدالتی و ترس از مرگ مؤثر است^۵. اکنون پس از اشاره به اهمیت وجود باورهای دینی در افراد، باید گفت در میان اعتقادات، شناخت خداوند متعال و ایمان به او سنگ بنای اعتقادات محسوب می شود. به عبارت دیگر، اولین مرتبه دینداری، شناخت خدا و ایمان به اوست؛ و حتی بالاترین مرتبه دینداری نیز به دست آوردن بالاترین میزان شناخت و معرفت نسبت به خداوند می باشد. از این رو، حضرت علی (ع) می فرماید: «مَعْرِفَةُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ أَعْلَى الْمَعَارِفِ» معرفت به خدا، بلند مرتبه ترین معرفت است.

^۱. قدرتی میرکوهی و خرمایی، رابطه دینداری با سلامت روان در نوجوانان، ص ۱۱۵ - ۱۳۱.

^۲. جوادی آملی، دین شناسی، ص ۲۸.

^۳. داوودی، تربیت دینی، ص ۳۶.

^۴. طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۶، ص ۲۹۰.

^۵. داوودی، تربیت دینی، ص ۳۵.

در رابطه با موضوع تحقیق افشاری و قائدامینی (۱۳۹۳) تحقیقی انجام داده اند که به بررسی و مطالعه ی راهکارهای تقویت باور های دینی در جوانان و نوجوانان پرداخته است و طیب نیا و رنجکش (۱۳۹۵) نیز تحقیقی در زمینه نقش خدا باوری در تهذیب اخلاق فردی از منظر نهج البلاغه» انجام دادند اما تحقیقی که به راهکارهای تقویت خدا باوری در جوانان از منظر قرآن و روایات پرداخته شده باشد انجام شده و با توجه به دلایل مطرح شده، شناساندن خداوند و تقویت ایمان به او در جامعه ما در میان اهداف تربیتی دارای اولویت بالایی می باشد. بیان مفاهیم دینی برای جوانان که از ظرفیت های کلامی و ادراکی محدودی نسبت به بزرگسال برخوردارند، از دغدغه های مهم دست اندرکاران تربیت است. با وجود تلاش های پیگیر نظام تربیت، تربیت دینی و اعتقادی نسل جوان در کشور ما هنوز هم با کاستی ها و ناکارآمدی هایی مواجه است. تحقیقات آسیب شناختی در حیطه تربیت دینی در کشور نشان می دهند که در تربیت دینی، حیطه شناختی تسلط و غلبه دارد و حیطه های عاطفی و عملی کمتر مورد توجه بوده است.

در مجموع به نظر می رسد مهم ترین مسئله در تربیت اعتقادی، فقدان اصول و روش های مناسب، علمی و عملی برای این امر مهم است. آموزش مفاهیم دینی مانند هر آموزش دیگری برای این که مؤثر واقع شود، نیازمند آگاهی و به کارگیری یک مجموعه اصول و روش های صحیح و کارآمد است و بدون توجه به این امر، ممکن است انحرافات فکری و گمراهی هایی در باورهای فرد به وجود بیاورد که اصلاح آن در سال های بعدی بی نهایت مشکل گردد. همان گونه که امام صادق (ع) می فرماید: «الْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ بَصِيرَةٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ الطَّرِيقِ يَزِيدُهُ سُرْعَةً السَّيْرِ بُعْدًا»^۱ «کسی که بدون بصیرت دست به انجام کاری بزند، مانند کسی است که در بیراهه ای پیش می رود؛ هرچه سرعتش بیشتر باشد، از مقصد دورتر خواهد شد». سؤالی که در مقاله حاضر به آن پاسخ داده می شود، این است که چه راهکار هایی برای تقویت خدا باوری در جوانان بر اساس آیات و روایات وجود دارد؟

۲. پیشینه پژوهش

۱. کلینی، اصول کافی، ج ۱، ص ۵۴.

تحقیقی با عنوان موضوع مقاله حاضر یافت نشد اما تحقیقاتی مشابه انجام شده است که در ادامه به آن پرداخته می شود.

- تحقیقات افشاری و قائدامینی (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان «بررسی و مطالعه ی راهکارهای تقویت باور های دینی در جوانان و نوجوانان» انجام دادند. هدف کلی این پژوهش عبارت است از بررسی و مطالعه ی راهکارهای تقویت باور های دینی در جوانان و نوجوانان می باشد. این تحقیق از آنجایی که به بررسی وضع موجود می پردازد با توجه به اینکه تقویت باورهای دینی در جوانان و نوجوانان حائز اهمیت است، را مورد مطالعه قرار می دهد، در قلمرو تحقیقات توصیفی، تحلیلی قرار می گیرد. روش تحقیق در این پژوهش، کتابخانه ای انتخاب گردید. ابزار اندازه گیری پژوهش، به مطالعه منابع بر اساس بررسی دیدگاه برخی صاحب نظران اسلامی، مسائل و محتوای آموزشی، تربیتی و فرهنگی در جامعه خصوصاً در جهت تقویت باورهای دینی در جوانان و نوجوانان می پردازد که متناظر هر یک از مولفه های مختلف ویژگی های فرهنگ جوان عاشورایی، تحکیم ارزشها در خانواده، حل مشکلات، پیشگیری از انحراف فکری را نشان می دهد. نمونه ی آماری آن منابع مذکور در این پژوهش است که با استفاده از نمونه گیری تصادفی منظم و سهمیه ای انتخاب گردید. این مقاله درصدد پاسخ به ۴ سؤال بود. نتایج حاصل از این سئوالات ناشی از آن بود که با اطمینان بسیار بالایی مولفه های مذکور در تقویت باور های دینی جوانان و نوجوانان موثر اند. پرداختن به برخی از ویژگی های جوانان و نوجوانانی که تا آخرین قطره خون خویش از رهبری و اهداف والای این نهضت دفاع کردند، می توان الگو و نمونه روشنی برای جوانان و نوجوانان امروز قرار گیرد به طوری که موجب تقویت باور های دینی جوانان و نوجوانان شود زیرا در نهضت عاشورا از همان ابتدا مهم ترین و سرنوشت سازترین نقش ها را نیروهای جوان عهده دار بودند، موفقیت در انجام تک تک این مسئولیت های خطیر جز از طریق آراسته بودن به فضیلت های والای انسانی و الهی امکان پذیر نمی باشد. سیاستگذارهای فرهنگی باید به گونه ای باشد که محیط خوب و سالمی برای جوانان و نوجوانان فراهم آید. لازم است کارگزاران تربیتی، نهادهای فرهنگی و خانواده ها با برنامه ریزی منظم، افراد آسیب پذیر را شناسایی و برای ایمن سازی آنان اقدام کنند. جوان و نوجوان به دلیل نبودن آگاهی و درک لازم از فلسفه آفرینش، و پرورش یافتن در یک فضای راحت و بی دغدغه، در پی گریز و فرار از کمند مشکلات است که از منظر دین اسلام، مذموم و ناپسند شمرده شده است. امروزه با حاکم شدن روحیه

آیا مردم پنداشتند که تا گفتند ایمان آوردیم، رها می شوند و مورد آزمایش قرار نمی گیرند؟

«أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ». (مؤمنون: ۱۱۵)

آیا پنداشتید که شما را بیهوده آفریده‌ایم و اینکه شما به سوی ما بازگردانیده نمی شوید؟

«وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ». (ابراهیم: ۴۲)

و خدا را از آنچه ستم‌کاران می کنند غافل مپندار. جز این نیست که [کیفر] آنان را برای روزی به تأخیر می اندازند که چشم ها در آن خیره می شود.

خداوند پس از آفرینش موجودها، با همه آنها همراهی همیشگی داشته و آنی موجودها را به خود وانمی گذارد. از این‌رو، با مقرر کردن هدایت تکوینی، مبنای محکمی را در جریان و بقای هستی ضمانت کرده و با معین کردن هدایت تشریعی برای انسان های آگاه و مختار که صاحب اراده هستند، در مسیر وحی و الهام قرارشان می دهد و در این راه کسانی را به نام رسول، نبی، امام و ولی برای امت ها و قوم ها برانگیخته تا بازگوکننده کمالات و اوصاف حق باشند و خالقیت، حاکمیت و نظارت وی را به بندگان یادآور شود.

۴،۱۱. توجه و یاد قدرت الهی

یک - قدرت ایجاد حیات و موت

«إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ»؛ «آن‌گاه که ابراهیم گفت: پروردگار من همان کسی است که زنده می کند و می میراند» (بقره: ۲۵۸).

«إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ»؛ «در حقیقت، فرمانروایی آسمان ها و زمین از آن خداست؛ زنده می کند و می میراند» (توبه: ۱۱۶).

«هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ»؛ او زنده می کند و می میراند و به سوی او بازگردانیده می شوید. (یونس: ۵۶)

«يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ». (روم: ۱۹)

زنده را از مرده بیرون می آورد، و مرده را از زنده بیرون می آورد، و زمین را بعد از مرگش زنده می سازد و بدین گونه [از گورها] بیرون آورده می شوید.

دو- قدرت خلقت موجودات

«هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً». (بقره: ۲۹)

اوست آن کسی که آنچه در زمین است، همه را برای شما آفرید.

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ». (انعام: ۱)

ستایش خدایی را که آسمانها و زمین را آفرید، و تاریکیها و روشنایی را پدید آورد.

«وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ». (انعام: ۷۳)

و او کسی است که آسمانها و زمین را به حق آفرید.

۱۲. نتیجه گیری

خداشناسی و خداباوری که همچون چشمه ای زلال و پاک زداینده ناپاکی ها است، یعنی اعتقاد به اینکه جهان آفرینش از یک مشیت حکیمانه پدید آمده است و نظام هستی بر اساس خیر و رحمت و رسانیدن موجودات به کمالات شایسته آنها استوار است و همه موجودات با نظامی هماهنگ به یک سو و به طرف یک مرکز تکامل در حرکتند. بر اساس این اعتقاد هر ذره از ذرات جهان دلیلی بر وجود خدای حکیم و علیم هست و هر برگ درختی دفتری در معرفت کردگار است. آفرینش هیچ موجودی عبث و بیهوده و بدون هدف نیست و جهان با یک سلسله نظامات قطعی که سنن الهیه نامیده می شود، اداره می شود. خداباوری بر حیات و زندگی انسان معنی و روح و هدف می دهد؛ زیرا انسان را در مسیری از کمال قرار می دهد که در هیچ حد معینی متوقف نمی شود.

انسان خداباور با نشاط و دلگرم است و هدف های متعالی و مقدس دارد. به دنبال این اعتقاد است که تعهد و مسئولیت افراد در برابر یکدیگر مفهوم و معنا پیدا می کند و آدمی از سقوط در دره هولناک پوچ گرایی و هیچ انگاری و نیست انگاری نجات می یابد.

راه های تقویت خداباوری بر اساس آیات قرآن عبارت اند : الف- توجه و یاد نشانه های الهی (دقت به آفرینش خود، دقت به اعضای بدن خود، دقت در آفرینش حیوان ها، دقت در آفرینش هستی و طبیعت) ب) توجه به علم خدا به باطن و ظاهر، ج) توجه به اینکه خداوند همواره با ماست، د- توجه و یاد قدرت الهی (قدرت ایجاد حیات و موت، قدرت خلقت موجودات)

منابع

- ابن ابی الحدید، عبدالحمید، شرح نهج البلاغه. تحقیق: محمد ابوالفضل ابراهیم، قم، کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۴ق.
- افشاری، بهرام؛ قائدامینی، صغری، «بررسی و مطالعه ی راهکارهای تقویت باور های دینی در جوانان ونوجوانان»، همایش بین المللی مدیریت، تهران، ۱۳۹۳.
- اوئن، اچ پی، دیدگاه ها درباره خدا، ترجمه: حمید بخشنده، نشر اشراق، ۱۳۸۸.
- آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غررالحکم و درر الکلم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۱۸ق.
- پروا، مهدی، روان شناسی یکتاپرستی، تهران، نشر سهامی انتشار، ۱۳۹۰.
- توفیقی، حسین، آشنایی با ادیان بزرگ، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۹۴.
- جوادی آملی، عبدالله، دین شناسی، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۷.
- داوودی، محمد، تربیت دینی، قم، مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۳.
- دلشاد تهرانی، مصطفی، «نسبت عدالت و اخلاق در نهج البلاغه». مجله حدیث اندیشه، دوره ۶، شماره ۱۲، ۱۳۹۱.
- طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴.
- طیب نیا، محمد صالح؛ رنجکش آدرمنابادی، مختار، «نقش خداآوری در تهذیب اخلاق فردی از منظر نهج البلاغه»، فصلنامه پژوهشنامه نهج البلاغه، سال چهارم، شماره ۱۶، زمستان ۱۳۹۵.
- قدرتی میرکوهی، مهدی؛ خرمایی، احسان، «رابطه دینداری با سلامت روان در نوجوانان»، علوم رفتاری، ۲(۵)، پاییز ۱۳۸۹.
- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه: علی اکبر غفاری، تهران، مکتبه الصدوق، ۱۴۱۸ق.
- محمدی، کاظم، یاد خدا، تجلی ذکر در آینه وحی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۱.
- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، مترجم حمیدرضا شیخی، قم، نشر موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، ۱۴۲۱ق.
- معادی خواه، عبدالمجید، فرهنگ آفتاب، تهران، نشر ذره، ۱۳۸۵.
- نصری، عبدالله، خدا در اندیشه بشر، تهران، نشر دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۳.